

"O cüz'-i ihtiyârîden dahi vazgeçip, İrade-i İlâhîyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberri edip, Cenâb-ı Hakk'ın havl ve kuvvetine iltica ederek hakikat-ı tevekküle yapışmaktır..." ifadesinin geçtiği yerin tafsilatlı olarak izahı?

"Cüz'-i ihtiyârîden dahi vazgeçip, İrade-i İlâhîyeye işini bırak" mak iki türlü değerlendirilmelidir. **Birisi** bizlere göre, **diğeri** Allah'ın seçkin kulları olan büyük mürşitlere göre.

Biz irademizden şöyle vazgeçebiliriz: Nefsimizin istekleri Allah'ın rıza çizgisine ters düştüğünde, irademizi nefis hesabına değil Allah namına kullandığımız taktirde irademizden vazgeçmiş oluruz.

"Kendi havl ve kuvvetinden teberri edip, Cenâb-ı Hakk'ın havl ve kuvvetine iltica" etmeyi de benzer şekilde değerlendirebiliriz. **"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah"** hükmünce havl ve kuvvet ancak Allah'ındır. Her mahlukuna hayatını devam ettirmesi, rızkını bulup düşmanlarından korunması için gerekli kuvveti, hikmet ve rahmetiyle, ihsan etmiştir. Biz de kuvvetimizi bu manada değerlendirmeli ve İlâhî bir ihsan olan kuvvetimizi nefsimizin gayrimeşru heveslerinde değil, Allah'ın razı olduğu sahalarda kullanmalıyız. O zaman, bu kuvvetin bizim olmadığını bilmemiz ve yerinde kullanmamız cihetiyle ondan teberri etmiş oluruz.

Öte yandan, cüz'i iradesini rıza istikametinde kullandıktan sonra, *"Bende emanet olan güç ve kuvvetim ancak bu noktaya kadar gelebilir. Ötesi ancak '**Cenâb-ı Hakk'ın havl ve kuvveti**'yle gerçekleşebilir."* diyerek Allah'a iltica eden insan tevekkülün hakikatine ermiş demektir.

Üstat Hazretlerinin Yirmi Üçüncü Söz'deki şu ifadeleri konumuza açıklık getirmekte ve cüzi iradeden vazgeçmenin *"onu enaniyet namına kullanmayıp vahy-i semavi istikametinde istimal etmek"* olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

"O cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güyâ onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük bir elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi, birden o zulümât boşandı. Her taraf o lâmbanın nuru ile doldu; her şeyin hakikatini gösterdi." (...)

"O cep feneri ise, hodbîn ve bildiğine itimad eden ve vahy-i semâvîyi dinlemeyen enâniyet-i insaniyedir." ([Sözler, Yirmi Üçüncü Söz](#))

Bizler de Allah'ın inayetiyle cüzi irademizden bu manada vazgeçebilir, onu Kur'an'ın emrettiği gibi kullanabiliriz. Bir işe teşebbüs ederken irademizi meşru çizgide tutup neticeyi Allah'ın havl ve kuvvetinden bekleyerek O'na tevekkül edebiliriz.

Üstat gibi büyük zatların iradeden vazgeçmeleri biraz daha farklıdır. Kader Risalesi'nde *“manen terakki etmeyen avam içinde kaderin cay-ı istimali var...”* denilerek, bunun nasıl olacağı anlatılmış, ancak manen terakki edenlerin kader anlayışlarına temas edilmemiştir. İşte o bahsedilmeyen kısım konumuzla yakından ilgilidir.

Cenâb-ı Hakk'ın bizzat irade edip yarattığı hangi varlığa baksak İmam Gazzali Hazretlerinin **“Daire-i imkânda olandan daha ahsen yoktur.”** hükmünü bütün kalbimizle tasdik ederiz.

Güneşi böylece yaratmayı irade etmiş ve yaratmış. *Bundan daha mükemmel bir güneş tasavvur edebilir miyiz?*

Onun ışığıyla yolumuzu görmemize yardım eden gözümüzü düşünelim, *bundan daha harika bir göz hayal edebilir miyiz?*

İnsanın ana rahminde geçirdiği safhaları düşünelim: O dokuz aylık dönemde her şey İlâhî irade ile tanzim ediliyor ve sonunda her organı mükemmel bir bebek dünyaya geliyor.

Her neye baksak *“Bu dünya hayatında en mükemmeli bu olabilir.”* hükmünü veriyoruz.

İşte o büyük zatlar bu hakikati kemaliyle bildikleri ve kalplerine olanca berraklığıyla yerleştirdikleri için, bütün ihtiyarî fiillerinin de İlâhî irade ile tanzim edilmesi için Allah'a yalvarmışlar ve bütün işlerinde

“Bizim uğurumuzda mücahede edenlere gelince elbette biz onlara yollarımızı gösteririz...” (Ankebût, 29/69)

ayet-i kerimesine mazhar olmak istemişlerdir.

Bütün organlarını ve duygularını *“tecelliler manzumesi”* olarak gören kimse, kendinde varlık namına bir şey bulamaz ki enaniyete kapılsın; *“benim kuvvetim, benim ilimim, yahut benim malım, benim servetim”* diyebilsin...

Böyle bir insan bir iş yapmayı arzu ettiğinde, İlâhî ilhamı ve ikazı bekler. Yaptığından hasıl olan neticeleri kendi nefesine vermez. İlâhî ilhamla yaptığı işleri yine birer İlâhî ihsan bilir.

Hz. Mevlana bu bahtiyar kişilerin hallerini şöyle bir misâl ile açıklar:

"Denizde iki varlık düşününüz. Birisi bir insan; kulaç atıyor, yüzerek bir yerlere ulaşmak istiyor. Diğeri ise bir tahta parçası. Bu ikincinin bütün hareketi denizdendir, kendinden değil."

Fenafillah makamına ermekle kendi iradesini Hakk'ın iradesinde fani eden ve İlâhî ilhamla hareket eden zatların da bütün işleri Hakk'tandır, kendi nefislerinden değil.

Yine bu Hak dostlarından İbrahim Hakkı Hazretleri "Tefvizname" isimli meşhur manzumesine,

*"Hak şerleri hayr eyler,
Zannetme ki gayr eyler,
Arif anı seyreyler."*

diye başlar ve her kıtayı,

*"Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler."*

diyerek tamamlar. **Tefviz**, tevekkülün daha ileri derecesidir. İş, bir bakıma, tamamen Allah'ın hikmet ve rahmetine havale etmek demektir. Elbette ki, bu havale kâinatta cereyan eden İlâhî kanunlara muhalefet ederek, *"ekmeden biçme"* manasında olmayıp, insanın *"kalbinin inkişafı, ruhunun terakkisi ve hissiyatının ulvileşmesi"* konusundaki aczini idrak ederek, *"Ben bunları başarmaktan acizim, benim sahibim ve Rabbim olan Allah ne dilerse en iyisi odur."* manasına İlâhî rahmet ve hikmete tam bir teslimiyet göstermesini ifade eder.

Böyle bir ruh, kendi iradesi dışında başına gelen bela ve musibetleri de rıza ile karşılar. Gece ve gündüzün ayrı ayrı faydaları olduğunu düşünerek, **celal** tecellilerinin de **cemal** tecellileri gibi güzel olduğuna bütün kalbiyle inanır ve **"Kahrın da hoş, lütfunda hoş."** diyebilme makamına erer.

İşte Üstat Hazretlerinin **“Ben kaderin mahkumuyum.”** ve **“Kaderin her şeyi güzeldir.”** gibi ifadelerini, sebepleri terk etme olarak değil, onun yüksek makamının bir göstergesi olarak değerlendirmek durumundayız.

Üstat Hazretleri, **“Kırk sene hayatımda otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelim öğrendim...”** buyuruyor ve bu dört kelimden birincisini **“Ben nefsim malik değilim.”** şeklinde belirliyor. Ve devam ediyor: **“Malikim kâinatın malikidir.”**

Burada verilen temel mesaj şudur: *Kâinat kimin ise ben de onunum. Ne gözüm benim, ne kulağım. Ne ruhumu ben elde etmişim, ne hafıza mı. O halde bunların tamamını emanet bilip bütününü kâinat malikinin rızası dairesinde kullanmakla mükellefim.*

Göz benim şahsi malım değil, Allah'ın mülkü. Öyleye bu gözle dilediğim şeylere bakmam, bakışlarım helal dairesinde ve hikmet üzere olmalıdır.

Biz de bütün organlarımızı ve sıfatlarımızı böyle değerlendirmek durumundayız.

Üstat Hazretleri insanın cüzi iradesini de bu şekilde değerlendiriyor ve şöyle buyuruyor:

“Senin yolunda o cüz'-i ihtiyârîden vazgeçiyorum ve enaniyetimden teberri diyorum.”

Bu cümlede geçen *“enaniyetten teberi”* ifadesi çok önemlidir. Demek ki, cüz'i ihtiyariden vazgeçmek, hiçbir işe teşebbüs etmeden *“Olacak neyse olur.”* deyip beklemek değil, olmasını istediklerimizi nefis ve enaniyete kapılmadan sadece Allah namına ve O'nun hesabına istemektir.

Öte yandan, kendi irademize hiç iş düşmeyen sayısız icraatlar da var. Başımıza imtihan yollu gelen belalardan, çevremizde ve tabiatta vuku bulan İlâhî icraatlara kadar bütün işler Allah'ın iradesiyle tayin edilmekte ve yine O'nun kudretiyle yaratılmaktadırlar. Bunlar hakkında bize düşen görev Üstat Hazretleri gibi **“Kaderin her şeyi güzeldir.”** diyerek bilemediğimiz gizli hikmetler üzerinde ileri geri konuşmayı İbrahim Hakkı Hazretleri gibi,

*"Deme şu niçin şöyle,
Yerinedir ol öyle,
Bak sonunu sabreyle."*

*"Mevla görelim neyler,
Neylerse güzel eyler."*

diyerek Üstadımızın **“Pencerelerden seyret, içlerine girme.”** tavsiyesine aynen uymaktır.

Kaldı ki, kaderin her şeyinin güzel olduğunun sayısız örnekleriyle iç içe yaşıyoruz ve bu tecellilerle çepeçevre sarılmış durumdayız.

Sadece iki örnek vermekle yetinelim: Gözlerimizin şeklini, yerini, sayısını, büyüklüğünü ve görevlerini Allah takdir etmiştir. Bunların hepsi güzeldir.

Yer küremizin de büyüklüğünü, deniz ve kara olarak taksimini, eğimini, kendi etrafında ve güneş etrafındaki dönüş hızlarını da yine Allah takdir etmiştir, bunların da hepsi güzeldir.

Böyle sayısız güzellikleri gördükten sonra, aklımızın ermediği, hissimize ters düşen olayların da mutlaka bilemediğimiz nice güzellikler taşıdığına inanmamız, Allah'ın **“Alîm, Hakîm, Rahîm ve Âdil”** olduğuna imanımızın bir gereğidir.

Böyle bir bakış hakkında Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyururlar:

“ Allah’a hüsnüzan ibadettir.”

Tevekkül konusunda yanlış bir değerlendirmeye girmemek için Yirmi Üçüncü Söz'deki şu tarifi yeniden hatırlayalım:

“Tevekkül, esbâbı bütün bütün reddetmek değildir. Belki, esbâbı dest-i kudretin perdesi bilip riâyet ederek; esbâba teşebbüs ise, bir nevi duâ-i fiilî telâkkî ederek; müsebbebâtı yalnız Cenâb-ı Haktan istemek ve neticeleri Ondan bilmek ve Ona minnettâr olmaktan ibârettir.” [\(Sözler, Yirmi Üçüncü Söz\)](#)